

רשימות חוברת ו

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ימי הפורים הננו מוציאים לאור חוברת שישית מרשימות כ"ק אדמו"ר הכ"מ שרשם לעצמו — שלש רשימות בעניני פורים: (א) להרב מהאראדאק, פורים תרפ"ט. (ב) פורים, ש"ת. (ג) פורים, תש"ב.

*

לתועלת הלומדים — בא בתחלת החוברת תוכן הענינים, וניתוספו בשוה"ג ציוני מראי-מקומות והערות-פיענוח שנערכו ע"י המו"ל, ועל אחריותם הבלעדית.

*

התודה והברכה ל"ועד אגודת חסידי חב"ד העולמי" שהואילו ונתנו העתקה מרשימות אלה על מנת לזכות בהם את הרבים.

*

ויה"ר שמגאולת פורים נבוא תיכף ומיד ממש — "מיסמך גאולה לגאולה" — לגאולה האמיתית והשלימה, ויקויים היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

מערכת „אוצר החסידים"

ג' אדר-שני, ה'תשנ"ה

ברוקלין, נ.י.

תוכן הענינים

להרב מהאראדאק, פורים תרפ"ט

ג' ענינים ממכתבו של הנ"ל בשם אומרים: (א) מאמר אדה"ז שהגילוי דפורים הי' מעין דלע"ל, השם שלם והכסא שלם, והרמז לזה בדרו"ל. (ב) מאמר הצ"צ ש"דברי שלום ואמת" רומז על שמו של הקב"ה. (ג) בשם הגר"א — תירוץ על קושיית התוספות ע"ד ב' הדרשות עה"פ קיימו וקבלו היהודים.

ביאור דברי המהרש"א שמגלת אסתר נכתבה ע"י הפרסיים — שלכאורה הי"ז היפך המפורש בחז"ל שאנשי כנסת הגדולה כתבוה, וברוח הקודש נאמרה * סמוכין לדבריו שאסתר מרדכי כו' שמות פרסיים הם.

ביאור דברי המד"ר בביאור שייכות הפסוק "החושבים להשכיח את עמי שמי" לימי מרדכי ואסתר * שקו"ט בנוגע לתקנה דשאלת שלום בשם — אם נתתקנה ע"י בועז ובית דינו, או שרק הלימוד הוא מבוועז, אבל התקנה נתתקנה אח"כ, ואולי ע"י עזרא ובית דינו * עשרה תקנות שתקן עזרא — עשרה ותו לא, או תני ושייר.

בפירוש רש"י סוף מגלת אסתר — "לכל זרעו", "זרעו של עמו".

מקור הגירסא "גלו לעילם (שהיא שושן הבירה) שכנה עמהם".

"מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק" — שלילת ההשערה דקאי על ר' עקיבא, ע"פ המפורש במק"א שר"ע הוא מבני בניו של סיסרא * ביאור (בדרך אגב) במ"ש בהקדמת הרמב"ם "ר' מאיר בן גר צדק" * שקו"ט בנוגע לר' שמואל בר שילת (שע"פ גירסת העין יעקב הוא מבני בניו של המן שלמדו בב"ב) — מקום דירתו ותלמודו.

פורים, ש"ת

תיווך בין משמעות הש"ס להמדרשים בהטעם שנתחייבו כלי', מפני שהשתחוו לצלם או מפני שנהנו מסעודת אחשורוש — שתרווייהו צריכי * ביאור גדר איסור הנאת סעודתו (כדיוק הלשון "נהנו מסעודתו", ולא קאמר נבלות או בישולי עכו"ם) — שהוא כמו איסור ההשתתפות בסעודת חתונה, משום הרחקת ע"ז. ויתירה מזה, שהיתה סעודת חג לכבוד ע"ז (שחמורה יותר), ולכן שייך לומר שנתחייבו כלי' על זה, משום דהוי חטא ע"ז * ביאור הצריכותא והשייכות דשני הטעמים — שלאחרי שהשתחוו לצלם עשו תשובה, וכשנהנו מסעודתו, שגם זה חטא ע"ז, הי"ז מגלה שחזרו לסורם או שלא היתה תשובה שלימה * ביאור תוכן המצוות "משלוח מנות ומתנות לאביונים" — כנגד ולהיפך מזה שנהנו מסעודתו והשתחוו לצלם: משלוח מנות — כששולח דבר מאכל לחבירו והלה אוכל, מראה שאין חברו חשוד להני' מסעודתו של אותו רשע (וכיון שלא הי' החטא משום נבלה או בישולי עכו"ם, לכן, תבשיל לאו דוקא); ומתנות לאביונים — שבזה מודגש שהענין ד"קיימו מה שקבלו כבר" מתוך מס"נ באתדל"ת (ההיפך דהשתחוו לצלם) הוא ע"ז שהקב"ה עוזרו, בדוגמת "מתנות לאביונים", אביונים דייקא, שמצד עצמם אין להם כלום, ועבודתם אינה אלא בבחינת עביד נייחא לנפשי' שלכן יהיב לי' מתנתא.

פורים, תש"ב

ביאור המשנה "מגילה נקראת בי"א וכו'" — ע"ד החסידות: ענין המגילה וקריאתה; החילוק בין בני הכפרים לבני העיר, ובזה גופא — ג' דרגות בהקריאה דבני הכפרים (י"א י"ב וי"ג) וב' דרגות בהקריאה דבני העיר (י"ד וט"ו); הטעם שגם הקריאה לבני הכפרים היא בעיר וע"י בן עיר דוקא; השייכות דבני הכפרים לבני העיר בשכר שמספקים להם מים ומזון, ועלייתם העירה למשפט ביום הכניסה.

להנ"ל*. פורים פ"ט.

ששמע בליעפלי משלמה בר' יעקב יעקובסאן שקבל מזקנו ר' דוד ששמע מאדה"ז בסעודת פורים: גילוי דפורים הי' מעין דלע"ל, השם שלם והכסא שלם¹. ורמז לדבר מדרוז"ל² ע"פ³ והי' לה' לשם זו מקרא מגלה⁴, לשם אותיות שלם⁵. ודרוז"ל² ושמתי כסאי בעילם⁶ ג"כ על מאורע פורים⁷. אך מחמת שהי' בחו"ל הי' באתכסיא. אמנם לע"ל שיהי' בא"י, יהי' באתגליא. ע"כ תכ"ד אדה"ז⁸.

חסידו קאליסק ספרו בשם השד"ר ר' בעריל אשכנזי⁹ ששמע מהצ"צ ד"דברי שלום ואמת"¹⁰ ה"ז רמז על שמו של הק' שלום (שבת ¹¹) וחותרו אמת (שבת נה. סנהדרין סד.).

(* הרב (חיים זאב וואלף הכהן רבינוביץ) מהאראדאק. — רשימה זו באה לאחרי הרשימה "מענה להרב מהאראדאק חנוכה פ"ט" (שנדפסה בחוברת ג' בתחילתה).

- 1) תנחומא ס"פ תצא. פרש"י ס"פ בשלח.
- 2) מגילה יו"ד, ב.
- 3) ישעי' נה, יג.
- 4) ובגירסת העין יעקב: "אלו ימי פורים" (וראה עץ יוסף שם).
- 5) ונמצא, ש"והי' לה' לשם" (שנאמר על מקרא מגילה) רומז שהגילוי דפורים הוא באופן ש"השם ("והי' לה'") שלם" ("לשם").
- 6) ירמ' מט, לח.
- 7) במגילה שם (ובפרש"י): "רבה בר עופרין פתח להאי פרשתא מהכא, ושמתי כסאי בעילם (שושן הבירה הי' בעילם המדינה) והאברתי משם מלך, זו ושתי, ושירים, זה המן ועשרת בניו". ובחדא"ג מהרש"א: "שהי' אז כסא של הקב"ה בעילם, כמ"ש בגלות עילם שכינה עמהם". וראה פי' הרי"ף בע"י: "עיקר אבדן ושתי והמן הי' על שיעצו לעשות המשתה ההוא על חורבן בה"מ ומתוך המשתה נשתמש בכלי המקדש וישב על כסא שלמה .. ועשה הקדש חול. וזהו ושמתי כסאי בעילם היא שושן, שיהא שם כסאו של הקדוש ב"ה שכתוב בשלמה וישב על כסא ה', ומתוך שנשתמשו בעילם לכך והאברתי ממנה מלך כו". — וכיון שהמאורע דפורים נעשה כתוצאה מזה ש"ושמתי כסאי בעילם", מרומז בזה שהגילוי דפורים הוא באופן ש"הכסא שלם".

- 8) = עד כאן תוכן דברי אדמו"ר הזקן (בסעודת פורים הנ"ל).
- 9) ראה אודותו אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח"ב ע' שכג.
- 10) אסתר ט, ל.
- 11) יו"ד, רע"ב.

(* ראה לקמן בפנים ע' 13) שזוהי גירסת הע"י במגילה כט, א: "גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם". ובחדא"ג מהרש"א שם, ש"כסאי", "היינו מקום מיוחד לגילוי שכינה".

ששמע בשם הגר"א תירוץ קושית תוד"ה קימו (מגלה ז-12), דבשבת הדרשא מהכתיב ובמגלה מהקרי¹³, וראי' לדבר דהתם הל' בגמרא "דכתיב" והכא "שנאמר". עכת"ד הנוגע¹⁴.

מה שהקשה¹⁵ בחדא"ג חולין (קלט): שכ' שמג"א נכתבה ע"י הפרסיים, חס ל' מכגון דא והדומה. ומפורש בדברי רז"ל (ב"ב טו.) אנשי כנה"ג כתבו מג"א¹⁶. ובמגילה (ז.) אסתר ברוה"ק נאמרה. ואפ"ל דברי

(12) במגילה שם: "תניא ר' אליעזר אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר כו', ר' עקיבא אומר .. שנאמר כו', ר"מ אומר כו', רבי יוסי בן דורמסקית אומר וכו'. אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו, שנאמר (אסתר ט, כז) קימו וקבלו, קימו למעלה מה שקבלו למטה. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ל' פירכא", והולך ומפרט הפירכא על ר"א וכו', ומסיים: "דשמואל ודאי לית ל' פירכא". ובתוד"ה לכולהו*: "וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופי' הוא דאמר פרק רבי עקיבא (שבת פח, א) מכאן מודעא רבה לאורייתא שקבלו שנית בימי אחשורוש, אלמא דאצטריך קרא לדרשא אחרינא".

(13) כלומר: בפסוק "קיימו וקבלו היהודים" — הכתיב הוא "וקבל" והקרי הוא "וקבלו". ובשבת הדרשא ("קיימו מה שקבלו כבר") היא מה"כתיב***, וראי' לדבר מלשון הגמרא שם: "דכתיב קימו וקבלו היהודים", ובמגילה הדרשא ("קימו למעלה מה שקבלו למטה") היא מה"קרי***, וראי' לדבר מלשון הגמרא שם: "שנאמר קימו וקבלו". — וזוה מתורצת קושיית התוס' ש"אצטריך קרא לדרשא אחרינא", דכיון שדרשא אחת היא מהכתיב ודרשא אחת היא מהקרי, יכולים שפיר לדרוש שתייהם מקרא אחד.

(14) ע"כ תוכן דבריו (של הרב מהארדאק) הנוגע (שלכן העתיק רבינו לרשימותיו תוכן דבריו בג' ענינים הנ"ל). — בקטע הבא מתחיל המענה של רבינו על שאלותיו כו'.

(15) הקושיא שהקשה הנ"ל לא נתפרשה כאן, וכנראה שבקושייתו פירש דברי המהרש"א (שמגילת אסתר נכתבה ע"י הפרסיים) כפשוטו, ועל זה כתב לו רבינו "חס ל' מכגון דא".

(16) "אנשי כנסת הגדולה (חגי זכרי' ומלאכי זרובבל ומרדכי וחכריהם — פרש"י) כתבו .. מגילת אסתר".

(* ומ"ש רבינו "תוד"ה קימו" — הוא בשבועות לט, א, ששם הובאה הדרשה "קיימו מה שקבלו כבר", ובתוד"ה קימו הקשה מזה אהא דמגילה "דשמואל לית ל' פירכא" (וכ"ה בתוד"ה אמר רבא — שבת שם).

** להעיר מהמבואר בתו"א (מג"א צח, א) החילוק בין ה"כתיב" לה"קרי": "בשעת הגזירה שהי' המס"נ בגלוי הי' **וקבל** לשון יחיד (כשם ש"במ"ת נאמר ויחן שם ישראל, לשון יחיד, כאלו הם כולם כאיש אחד" (שם צז, סע"ד)), אבל אח"כ כשעבר הזמן ולא הי' המס"נ בגלוי, נאמר הקרי **וקבלו**, שמקבל כל אחד לפי השגתו ולפי הכלים שמכין כו". ועפ"ז אולי יש לבאר הטעם שהדרשה "קיימו מה שקבלו כבר" שייכת לה"כתיב" — כי, הדרשה ע"ד השייכות למתן-תורה ("מה שקבלו כבר") נלמדת ממ"ש "**וקבל**" (ה"כתיב") לשון יחיד, כבמ"ת ש"ויחן לשון יחיד" (ועד"ז י"ל שהדרשה "קיימו למעלה מה שקבלו למטה" שייכת לה"קרי" — "וקבלו", שמקבל כל אחד לפי השגתו ולפי הכלים שמכין, שזהו "מה שקבלו למטה", שכולל גם כפי שהקבלה באה **למטה כמדורגה**, כשעבר הזמן ולא הי' המס"נ בגלוי).

המהרש"א שכשנכתבה¹⁷ ידעו שיעתיקה הפרסיים (במגלה שם¹⁸ כבר כתובה אני על דה"י. ובמ"ר רות¹⁹ ע"פ והנה בועז ה"ה כתובה בין הכרכים. וכמדומה שכן הוא בירוש²⁰) ושם יעתיקו ע"ש אליל הפרסיים, ולכן נמנעו מלהזכיר השם שלא לגרום כו'²¹. וע"ד שאמרו (סנה' סג):²² ולא יגרום לאחרים כו' אסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם כו'. ובפרט שבנדו"ד ה"י מתייקר שם כו'²³. ומפורש כן בהקדמת הראב"ע למג"א²⁴ שעליו סמך המהרש"א²⁵.

מעין סמוכן למש"כ המהרש"א בחולין²⁶ שאסתר מרדכי כו' שמות

(17) ע"י אנשי כנה"ג — ידעו שאח"כ יעתיקה הפרסיים ע"ש אליל שלהם, ולכן נמנעו מלהזכיר השם, כדלקמן בפנים.

(18) ושם (ובפרש"י): "שלחה להם אסתר לחכמים קבועני לדורות, שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות (שיאמרו האומות שאנו שמחים להזכיר מפלתן), שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס" (ושם יהיו רואין מה שאירע להם על ידי ישראל).

(19) פ"ד, ה [ד]: "מרדכי ואסתר כתבו אגרות ושלחו לכל בני הגולה ואמרו מקבלים אתם עליכם להיות עושים את שני הימים האלה, שלחו ואמרו לא דיינו צרותיו של המן אלא שאתם מטריחין עלינו לעשות שני הימים האלה (ומתוך כך יעוררו האומות שנאה עלינו — מ"כ), ואמרו להם אם מדבר זה אתם מתייראין והרי היא כתובה בין הכרכים (ספרי דברי הימים ומפורסם הוא בין כולם — מ"כ), שנאמר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים".

(20) ראה ירושלמי מגילה פ"א ה"ה: "מרדכי ואסתר כתבו אגרת ושלחו לרבותינו .. מקבלין אתם עליכם שני ימים הללו בכל שנה, אמרו להן לא דיינו הצרות הבאות עלינו אלא שאתם רוצין להוסיף עלינו עוד צרתו של המן (שיאמרו האומות שאנו שמחים במפלתן — קה"ע), חזרו וכתבו להן אגרת שני' .. אם מדבר זה אתם מתייראים הרי היא כתובה ומעלה בארכיים (בספרי זכרונות שלהם — קה"ע), הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס". וכוונת רבינו, שממקומות אלה משמע שלפני שנכתבה ע"י חכמים, ידעו חכמים שבכבר כתובה היא אצל הפרסיים, דלא כנ"ל, שכשנכתבה ע"י חכמים ידעו שיעתיקה הפרסיים (וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 190 הערה 9).

(21) שיוזכר שם ושבה של ע"ז אפילו ע"י עכו"ם.

(22) "תניא ושם אלהים אחרים .. לא ישמע על פין, שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא יגרום לאחרים (לעובדי כוכבים — פרש"י) שידרו בשמו ויקיימו בשמו .. אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמה יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים שלו, והתורה אמרה לא ישמע על פין".

(23) כלומר: נוסף על החשש דהזכרת שם ע"ז, הרי בנדו"ד ה"י גם מתייקר השם (בגלל הנס כו').

(24) וז"ל: "והנכון בעיני שזאת המגלה חברה מרדכי .. והעתיקה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והם היו עובדי ע"ג והיו כותבין תחת השם הנכבד והנורא, שם תועבותם .. והנה כבוד השם שלא יזכרנו מרדכי במגלה".

(25) במהרש"א שם: "המגילה נכתבה ע"י הפרסיים, שע"כ לא הוזכר שם הקב"ה במגילה, כדעת הראב"ע". — ועכצ"ל שכוונת המהרש"א להעתיקה ע"י הפרסיים, שבגלל זה נמנעו חכמים מהזכרת שם הקב"ה בכתיבתה, כבראב"ע.

(26) שם: "ושם .. מרדכי ואסתר נראה כי שמות פרסיים הם, כי המגילה נכתבה ע"י

פרסיים הם, ממארוז"ל (מגלה יג.) אסתר²⁷ שאו"ה קוראין אותה ע"ש אסתר נדרך אגב משפירש"י אסטהר, ירח²⁸, עיין יל"ש ס"פ בראשית²⁹ "וקבעוה בין ז' כוכבים". צל"ע בעה"ש³⁰, כמדומה שכוכב נוגה הוא זה].

מש"כ³¹ שבמ"ר רות פיסקא הנ"ל שבימי מרדכי ואסתר חזרו ותקנו שאילת שלום בשם, לכאורה פשט המדרש³² שלא בא אלא לפרש הפסוק החושבים להשכיח את עמי שמי, שזמן כזה הי' בימי עתלי', מו"א או

הפרסיים כר".

(27) "הדסה שמה, ולמה נקראת אסתר, שהיו אומות העולם קורין אותה על שום אסטהר" (ירח, יפה כלבנה — פרש"י). — ומזה "מעין סמוכין" לדברי המהרש"א ש"אסתר" (וכן מרדכי) שם פרסי.

(28) ולכאורה, מנא לי' לרש"י ש"אסטהר" הוא "ירח" — דלא כהמפורש בתרגום שני (אסתר ב, ז) "איתקרי שמה אסתר בשם כוכב נוגה יונית* אסתירא" (ובפי' פתשגן הכתב: "נקראת שמה אסתר ע"ש הכוכב הנקרא בלשון מקרא אילת השחר, ובלשון חכמים נוגה, ובלשון יונית* אסתירא"), וכ"ה ביל"ש אסתר (רמז תתנג): "קורין אותה כוכב הנוגה ע"ש אסטהר" (כפי שהעיר על זה בפי' עץ יוסף לע"י מגילה שם).

(29) רמז מד. — ושם: "ראה שמחזאי ריבה אחת ושמה איסטהר נתן עיניו בה וכו' אמר הקב"ה הואיל ופרשה עצמה מן העבירה לכו וקבעוה בין שבעה כוכבים". — ולכאורה כוונת רבינו, שיש להביא מכאן סמוכין להשייכות ד"איסטהר" ל"שבעה כוכבים" בכלל**, מבלי להכנס לשקו"ט אם הוא נוגה — כביל"ש אסתר, או ירח — כבפרש"י.

(30) = צריך לעיין בערוך השלם. — ושם (בערך אסטהר): "פי' כוכב (ובפרט כוכב הנוגה). תרגום אם אראה אור (איוב לא, כו) אין אחמי אסטהר .. ורש"י .. פי' אור באיוב: שמש, אבל יגיד עליו רעו (וירח יקר הולך) שהוא כוכב, והוא כוכב הנוגה, שזריחת ותקופת אורו עולה על כל הכוכבים" (אבל בערך סהר: "בהגדה דמגלה .. אסתר על שם אסטהר, כלומר יפה כלבנה, ירח תרגום סיהרא". וראה גם חדא"ג מהרש"א מגילה שם: "ע"ש אסטהר, מלשון סיהרא, וכן הוא בערוך").

(31) כאן מתחיל ענין נוסף בהמענה להרב מהארדאק — על מה שכתב בשם המ"ר (רות שם) שבימי מרדכי ואסתר חזרו ותקנו שאילת שלום בשם, ועל זה משיב רבינו שלכאורה פירוש המדרש אינו כדבריו, כדלקמן בפנים.

(32) במ"ר שם: "והנה בועז בא מבית לחם .. שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכימו עמהם בית דין של מעלה, ואלו הן, לשאול שלום בשם וכו'. שאילת שלום מניין, שנאמר (ירמי' כג, כז) החושבים להשכיח את עמי שמי, אימתי חשבו, בימי עתליהו, ורבנן אמרין בימי חנני' מישאל ועזרי', ר' חנני' בן ר' יהודה ברבי סימון בימי מרדכי ואסתר. ועמד בועז ובית דינו והתקינו לשאול שלום בשם, שנאמר (רות ב, ד) והנה בועז בא מבית לחם וגו'" (וסיומא דקרא: "ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'").

(* בערוך השלם ערך אסתר: "ונ"ל לתקן .. תחת נוגהא יונית שצ"ל פרסית".

** אף שכאן נאמר ש"קבעוה בין שבעה כוכבים" (וכפי שממשיך שם ש"קבעוה בכימה"). ולא שזוהו שם של א' משבעת הכוכבים.

חמו"ע³³, והביא פסוק זה שמפרשו שבפי כל העם הי' שגור ש"ש, שזה הי' ע"י ש"ש בשם, וזה חשבו להשכיח המן או נ"נ כו', אבל ש"ש בועז וב"ד תקנו³⁴ (לפי גרסת המד"ר רות³⁵. וברש"י ברכות³⁶ משמע קצת דרך הלימוד הוא מבוועז, אבל התקנה נתקנה אח"כ. ואולי ג"ז מתקנות עזרא וב"ד, כמו התקינו שלפ"ז במשנה³⁷, ובזה יומתק ג"כ שייכותא דבכות אלו במתני³⁸.

{ובב"ק (פב.) י' תקנות תקן עזרא, ולא חשיב הנ"ל³⁹, כי תני ושייר [בתוד"ה קנאת (ב"ב כב.)⁴⁰ די' דוקא. וכ"מ⁴¹ בב"ק (פב.) שהוא דוגמת

(33) = מרדכי ואסתר או חנני מישאל ועזרי'.

(34) כלומר: התקנה דשאלית שלום בשם היתה אך ורק ע"י בועז ובית דינו, (ולא כפי שפירש הנ"ל שבימי מרדכי ואסתר חזרו ותקנו ש"ש בשם), כי, מה שנזכר במדרש "בימי מרדכי ואסתר", אינו אלא בנוגע לפירוש הפסוק "החושבים להשכיח את עמי שמי" ("שמי", שם שמים שהי' שגור בפי "עמי" ע"י שאילת שלום בשם), שזו היתה מחשבתו של המן, אבל, לא היתה כאן אלא מחשבה בלבד (כפי שממשיך להלן בפנים), ובפועל לא נתבטלה ש"ש בשם, ובמילא, לא הי' צורך לחזור ולתקן ש"ש בשם.

(35) "עמד בועז ובית דינו והתקינו לשאול שלום בשם".

(36) ברכות נד, א [במשנה: "והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם, שנאמר והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'", ובפרש"י שם] ד"ה שיהא אדם: "ולמדו מבעז שאמר ה' עמכם (ומן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל)".

(37) ושם (ובפרש"י): "התקינו (עזרא וטייעתו) שיהו אומרים מן העולם ועד העולם" (לומר ששני עולמות יש, להוציא מלב הצדוקים הכופרים בתחיית המתים).

(38) כלומר, השייכות דשתי הבבות — "התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם, והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם" — ששתיים נתקנו ע"י עזרא ובית דינו, בבת אחת.

(39) שיהא אדם שואל את חברו בשם — שלא נזכר בין התקנות שתיקן עזרא.

(40) ושם: "קנאת סופרים תרבה חכמה, ולא גרסי' כמו שיש בספרים דאמר מר עזרא תיקן להם לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר, דהא לא חשיב ל' במרובה גבי עשר תקנות שתיקן". — ומזה משמע ש"עשרה תקנות תיקן עזרא", עשרה דוקא, ותו לא (דלא כנ"ל ש"תני ושייר"). ועפ"ז אי אפשר לומר (לכאורה) ששאלית שלום בשם היא תקנת עזרא.

(41) וכן משמע — ש"עשרה תקנות" דוקא, ותו לא — בהסוגיא (בב"ק) גופא, כי: "עשרה תקנות תיקן עזרא" — בא בהמשך למ"ש לפנ"ז (פ, סע"ב ואילך) "עשרה תנאין התנה יהושע". ובנוגע ל"עשרה תנאין" הקשה בגמרא (פא, סע"ב) "ותו ליכא, והא איכא דרבי יהודה.. והא איכא דר' ישמעאל כו'", ומתוך בגמרא "ביחידאי לא קאמרינן" (דר' יהודה ודר' ישמעאל יחידאי נינהו וברייתא דעשרה תנאים סתמא היא — פרש"י), ומוסיפה הגמרא להקשות "וכי כי אתא ר' אבין א"ר יוחנן.. שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ" (ומתניתא הויא תיובתא דקתני עשרה ותו לא, ור' יוחנן אמורא הוא וקשיא ל' מתניתא — פרש"י), עד שמסיק "מאן תנא עשרה תנאין שהתנה יהושע ר' יהושע בן לוי הוא" (ולא מתניתא, דרבי יהושע בן לוי אמורא הוא, ורבי יוחנן פליג עליי" — פרש"י). ומזה משמע שהפירוש ב"עשרה תקנות תיקן עזרא" הוא דוגמת "עשרה תנאין התנה יהושע" — עשרה דוקא, ותו לא.

י' תנאים דיהושע. אבל⁴² כמו שנתרץ לפירש"י ברכות (נדי) ד"ה התקינו דפי" שקאי אעזרא, כמו"כ נתרץ גם בזה. והעיקר שב' התקנות⁴³ היו בב"א, וזהו סמיכותם]. וצ"ע מפ"מ⁴⁴ לא הובא לפסק הלכה הא דאדם ש"ש בשם⁴⁵. וצע"ק בתוספתא פ"ה⁴⁶ דברכות, וביד הל' ק"ש פ"ג ה"ה⁴⁷, שהשמיט "שלום". וכבר עמדו ע"ז⁴⁸. ואכ"מ⁴⁸, ובוועז⁴⁹ הי' ימים רבים לפני מו"א, עתלי' כו'. ובימי מו"א רק חשבו להשכיח, וכידוע⁵⁰ שאם היו ח"ו ממרים כו'.

(42) כלומר: בלא"כ צריכים לחפש תירוץ לקושיא זו (שמצינו תקנות שתיקן עזרא שלא נימנו בעשרה תקנות) בפירושו רש"י "התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם" שמפרש להדיא ש"התקינו עזרא וסייעתו" — אף שלא חשיב תקנה זו בה"עשרה תקנות (ש)תיקן עזרא". ובמילא, כמו שנתרץ על פירושו רש"י בנוגע לתקנה "שהיה אומרים מן העולם ועד העולם", כמו"כ נתרץ גם בנוגע לתקנה דשאלת שלום בשם, שתיקן עזרא, ולא נזכרה בה"עשרה תקנות".

(43) אמירת מן העולם ועד העולם, ושאלת שלום בשם — היו בבת אחת, ולכן נסמכו זל"ז במשנה, כנ"ל.

(44) = מפני מה.

(45) ראה גם שו"ת בית אפרים חאה"ע ספ"ו. ובארוכה — שו"ת יהודה יעלה ח"א ס"ט.
(46) כ"ה (פ"ה) בכת"ק, ואולי צ"ל פ"ו. — ושם (הכ"ט): "בראשונה שהיתה תורה משתכחת מישראל היו זקנים מבלעין אותה (פי' משחיתים ופוגמים בכבודה — חסדי דוד), שנא' והנה בועז בא כו'", ולא נזכר שאלת שלום*.

(47) שמנה הדברים שאסור להזכירן בבית הכסא ובבית המרחץ, ולא הזכיר שאלת שלום.
(48) ראה כס"מ לרמב"ם שם: "תמיהא לי מילתא דרבינו טובא שלא הזכיר שאסור לומר שלום בבית המרחץ, ובהדיא אמרינן בפ"ק דשבת (דף י ע"ב) .. אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ, שנאמר ויקרא לו ה' שלום" (וראה שו"ע אדה"ז או"ח ספ"ד, ספ"ה ס"ג — שגם שאלת שלום אסור).

* (48) כאן מסתיים הענין שהתחיל רבינו בקטע שלפנ"ז — בהחצע"ג (לפי גירסת המד"ר רות כו').

(49) לאחרי מאמר המוסגר בנוגע לתקנת ש"ש אם רק הלימוד הוא מבוועז אבל התקנה נתקנה אח"כ, ואולי ע"י עזרא ובית דינו, והשקו"ט ע"ד העשרה תקנות דעזרא, והצ"ע שלא הובא להלכה — חוזר רבינו ומסיים הענין לפי גירסת המד"ר רות שבועז וב"ד תקנו (ולא מרדכי ואסתר, כנ"ל הערה 34).

(50) ראה מגילת סתרים אסתר ג, יג: "כל רצונו הי' שימירו דתם ברצון .. שיאבדו דתם מרצונם .. ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם כו'". וראה תו"א מג"א צז, א: "אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום". — ועי"ז חשבו להשכיח גם ש"ש בשם. אבל, רק חשבו להשכיח, ולא השכיחו בפועל, כיון שבנ"י מסרו נפשם כו'.

(* בהגהות הגר"א: "היתה תורה משתכחת מישראל וזקנים החזירו אותה. שנאמר והנה בועז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה', ובמנחת ביכורים: "שלא היו רגילין בשם המפורש ולברך את חברו בשם ונשכח מפייהם. אבל זקנים החזירוהו שמברכים בשם ורגילין היו בהם".

פירש"י⁵¹ בסוף מג"א לכל זרעו, זרעו של עמו⁵², פשוט דמפרש על מי קאי "זרעו", דאם נפרש דקאי אבניו ובנותיו כו' של מרדכי, מקמ"ל⁵³, ומאי תושבחת' (וכבר נדחקו בזה המפרשים⁵⁴ שפי' כפשוטו זרעו של מרדכי), ולכן פירש"י דמוסב על עמו דלפ"ז.

ע"ד⁵⁵ הגירסא גלו לעילם שכ"ע — הובאה גם בע"י מגילה כט.
— עיי"ש בחדא⁵⁶ — וביל"ש (ש"א ב'⁵⁷). ולעיין בד"ס⁵⁸.

לענין⁵⁹ ר"ש בר שילת, שתמה על גירסת הע"י סנה' (צו:) "מב"ב של המן למדו תורה בבני ברק ומנו ר"ש בר"ש⁶⁰, יעוין ג"כ ביל"ש ירמ' (נא)⁶¹.

(51) כאן מתחיל ענין נוסף בהמענה להרב מהאראדאק — שכנראה הזכיר במכתבו ע"ד פרש"י זה.

(52) "לכל זרעו" — "מוסב על עמו (שנוכר בפסוק לפני"ז: "דורש טוב לעמו") לכל זרע עמו".

(53) מאי קמ"ל שמרדכי הי' דובר שלום לבניו ובנותיו.

(54) ראה — לדוגמא — ראב"ע, מנות הלוי, ועוד.

(55) כאן מתחיל ענין נוסף בהמענה להרב מהאראדאק — שכנראה הזכיר במכתבו ע"ד הגירסא "גלו לעילם [שהיא שושן הבירה, כנ"ל הערה 7] שכינה עמהם" שהובאה בתו"א מג"א קטז, ג.

(56) ושם: "ובגירסת עין יעקב מיייתי נמי גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם".

(57) שמואל"א ב (רמז צב). — גם שם הובאה הגירסא "גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר ושמתי כסאי בעילם".

(58) בד"ס מביא שבכמה כתבי"ד איתא גם "גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר ושמתי כסאי בעילם". — ולהעיר שכן הוא גם בספרי ס"פ מסעי.

(59) כאן מתחיל ענין נוסף בהמענה להרב מהאראדאק — שתמה על גירסת הע"י כו'.

(60) "ומנו רב שמואל בר שילת" — לא נזכר בסנהדרין שם, וניתוסף בגירסת הע"י בחצע"ג (וראה ד"ס שכ"ה גם בילקוט ומנוה"מ)*. ועל זה תמה הרב מהאראדאק.

וכנראה התמיהה היא — ככתולדות תנאים ואמוראים ערך ר"ע — מה ענין רב שמואל בר שילת, שהי' בבבל, לבני ברק. וראה לקמן בפנים.

(61) רמז שלה. שגם שם נאמר רק ש"מבני בניו של המן מלמדי תינוקות בבני ברק", ללא ההוספה שבגירסת הע"י.

(* במק"א (סה"מ פר"ת ע' רצו) מציין רבינו על מארז"ל (גיטין נז, ב) מבני בניו של המן למדו תורה ברבינו: "וראה ל"ת להאריז"ל (ובסי' הליקוטים) סי' שופטים דר"ש בר שילת הי' מבני בניו (של המן)).

בנוגע לההשערה⁶² דקאי על ר"ע שהי' בבני ברק (סנה' לב: 63), אאפ"ל כן ממה דאיתא בפ"י ר"ן גאון (ברכות כז: בשס"ח⁶⁴) "איתא בחלק מב"ב של סיסרא למדו תורה בירושלים ומנו ר"ע⁶⁵, וכ"ה במהרש"א (יבמות טז: 66) ובסה"ד⁶⁷.

ומדי דברי אזכיר מה דצע"ק בהקדמת הרמב"ם ליד, שכ' "ור' מאיר בן ג"צ"⁶⁸, ובגטין (נוי) איתא דנירון קיסר איגייר ונפק מיני' ר"מ, ולכאורה דורות ביניהם⁶⁹. ואולי האריכו ימים⁷⁰.

ובנדון ר"ש בר"ש⁷¹, עלה בדעתי לומר שהי' במק"א⁷² עם רב (ב"ב ח: 73. כא⁷⁴. כתובות סב: 75. ועוד) כשהי' רב בישיבת רבי בא"י (חולין

(62) (כנראה) של הרב מהאראדאק — שמ"ש בסנהדרין "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק", קאי על רבי עקיבא.

(63) ושם: "אחר רבי עקיבא לבני ברק".

(64) = בש"ס חדשים. — הכוונה לש"ס ויולנא ושלאחריו, שבהם נדפס פירוש ר' נסים גאון על הגליון (משא"כ בדפוסי הש"ס הישנים).

(65) וכיון שגורס בסנהדרין אהא ד"מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים" — "ומנו רבי עקיבא" (דליתא בש"ס שלפנינו*), אי אפשר לומר שר"ע הוא "מבני בניו של המן שלמדו תורה בבני ברק".

(66) "רבי עקיבא בן יוסף גר צדק מבני בניו של סיסרא".

(67) ערך ר' עקיבא אות ב' ("בן יוסף, ויוסף גר צדק מבני בניו של סיסרא").

(68) = גר צדק. כלומר, שר' מאיר הוא (לא רק מזרע גרים, אלא הוא עצמו) בנו של גר צדק (שהגר צדק הי' אביו של ר"מ, ולא זקנו כו').

(69) כי, נירון הי' קיסר רומי כמה שנים קודם החורבן (שהרי עוד לפני החורבן ברח והתגייר), בדורו של ר' שמעון (השני) בן ר"ג הזקן (דור עשירי לחכמי המשנה), ואילו ר' מאיר הוא מתלמידי האחרונים של ר"ע (ונסמך על ידו בבחרותו — פרש"י סנהדרין יא, א), והי' בדורו של ר' שמעון (השלישי) בן ר"ג (אביו של ר' יהודה הנשיא), דור שלישי מהתנאים אחר החורבן (ראה סה"ד ג"א תת"תפ"א). — ואיך יתכן שר' מאיר הוא בנו של נירון קיסר שהתגייר.

(70) ועפ"ז יתכן שכ"כ שנים לאחר שנרון קיסר נתגייר, נולד לו ר' מאיר, והאריך ימים עד לדור שלישי אחר החורבן (וראה סה"ד ג"א תתפ"א שר"מ האריך ימים עד שהי' בד' דורות).

(71) לתרץ התמיהה על גירסת הע"י ("מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, ומנו רב שמואל בר שילת"), כנ"ל הערה 60.

(72) = במקום אחד.

(73) "רב אשכחי' לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתי' א"ל כו'".

(74) "אמר לי' רב לרב שמואל בר שילת עד בר שית כו'**. .. וא"ל רב לרב שמואל בר שילת כי מחית לינוקא כו'".

(75) "אמר רב כגון רב שמואל בר שילת דאכיל מדידי' וכו'". — ואולי הטעם שמציין

(* וראה ד"ס, שכ"ה (ומאי ניהו ר' עקיבא) בילקוט כ"י תורה, וכן ביחוסין ערך ר"ע.

** להעיר, שמאמר זה הובא גם לפנ"ז — בכתובות נ, א. ואולי העדיף רבינו לציין לב"ב, ששם ישנם ב' מאמרים שאמר רב לר"ש ב"ש.

קלז: 76 (ועוד) (וק"ק דישיבת רבי היתה בבית שערים — סנה' לב: 77 —). אבל אז⁷⁸ יקשה משבת (קנג:) א"ל רב לר"ש ב"ש — כ"ה בשס"ח⁷⁹, וגם בסה"ד מע' ר"ש בר"ש⁸⁰ — אחים בהספידא כו'⁸¹, דמשמע דר"ש בר"ש דר במקום שמת רב, דהיינו בבבל, כדמוכח בדוכתי טובא (שבת קי-82 סנה' מז: 83: חולין צה: 84).

עוד הי' אפ"ל שדר בבבל ולמד ולמד בא"י⁸⁵, שרגיל הי' מנהג זה בזמנם (שבת ט: תוד"ה הא⁸⁶). ובפרט לפי הגירסא (ב"ב ח:) דעתאי להתם⁸⁷,

רבינו הא דכתובות לאחרי הציון לב"ב, כי, בכתובות כאן לא מדבר רב אל ר"ש ב"ש, כי אם אודותיו, אלא, שמתוכן הדברים מוכח שהכירו היטב, כיון שדרו במקום אחד.

76) ושם (ובפרש"י): "אמר לי' (ר' יוחנן לאיסי) אבא אריכא קרית לי' (לרב), ולא אמרת רבינו בלשון כבוד, דכירנא (כשהי' רב) בכאן קודם שירד לבבל) כד הוה יתיבנא אחר י"ז שורן אחורי' דרב קמ' דרבי, ונפקי זיקוקין דנור מפומי' דרב לפומי' דרבי ומפומי' דרבי לפומי' דרב" (שהיו נושאים ונותנים בהלכה).

77) "אחר רבי לבית שערים" (ולא בכני ברק).

78) אם נאמר שזה שמצינו בכ"מ את ר' שמואל בר שילת עם רב במקום אחד הי' (כשהי' רב בישיבת רבי) בארץ ישראל — יקשה משבת כו', ששם משמע שר' שמואל בר שילת דר בבבל (כדלקמן בפנים), ומניין המקור לחדש שר' שמואל בר שילת (כמו רב) דר לפנ"ז בארץ ישראל.

79) לרב שמואל בר שילת (משא"כ בש"ס ישנים הגירסא היא (לרב שמואל בר) שילא), היינו, שהמדובר בשבת הוא אודות ר"ש ב"ש הנ"ל שבב"ב ובכתובות.

80) שגם שם הובא הא דשבת כחדא מחתא עם הא דב"ב (אף שגירסתו היא "שילא").

81) "בשעת מיתתי התאמץ בהספד שלי שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו" (פרש"י).

82) "ההוא בר קשה דפומבדיא דטרקי' חיויא כו' אמר להו אביי דילמא חיויא דרבנן טרקי' דלית לי' אסוותא .. אמרי לי' אין, דכי נח נפש' דרב, גזר רב יצחק בר ביסנא דליכא דלימטי' אסא וגידמי לבי הילולא [בטבלא] ואזל איהו אמטי אסא וגדמי לבי הילולא כו'".

83) "קברי' דרב הוה שקלי מיני' עפרא אישתא בת יומא (ביום ראשון שלה והן מתרפאין באותו עפר — פרש"י), אתו אמרו לי' לשמואל כו'".

84) ושם (ובפרש"י): "כולהו שני ד(הוה) רב (קיים בבבל) הוה כתב לי' ר' יוחנן (מארץ

ישראל שאלה או תשובה הי' כותב באגרתו) לקדם רבינו שבבבל, כי נח נפשי' כו'".

85) כלומר: אף שדר בבבל (כדמשמע בשבת), אפשר לומר שלמד ולימד בארץ ישראל (ובמילא שייך שפיר לומר שמבני בניו של המן למדו תורה בכני בכני ברק ומנו ר"ש ב"ש) — שרגיל הי' כו', כדלקמן בפנים.

86) ושם: "רבי חנינא שהי' בא"י הי' אומר לתלמידיו שהיו מבבל, ורב שהי' מבבל אומר

לתלמידיו שהיו מא"י, לפי שדרכן הי' להתרחק, שלא היו יכולין לעסוק כל כך בביתם".

87) בב"ב שם (ובפרש"י): "רב אשכחי' לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא, א"ל שבקתי' להימנותך (שהיית רגיל ללמדם באמונה וללמד ולישב על גבם תמיד), אמר לי' הא תליסר שנין דלא חזיא לי והשתא נמי דעתאי עלוהיה". ויש גירסא — וכ"ה הגירסא בפרש"י

— "דעתאי להתם" ("לתינוקות"), ומפרש רבינו ש"להתם" הכוונה (גם) לארץ ישראל, כי "התם" הוא כנוי המורגל לא"י. ומזה מוכח שלימד בא"י, בריחוק מהמקום שבו דר (בבבל), עד כדי כך שלא הי' שם י"ג שנה.

שהוא כנוי המורגל לא"י. אבל ל"מ⁸⁸ כן מכתובות (סב.), וצע"ק.
 כעין רא"י שהי' בבבל ממה שנק' רב וכל רב מבבל רבי מא"י (ס'
 תנאים ואמוראים⁸⁹ — נדפס בשה"ג לחיד"א אות ס' — ערוך מע' אביי)
 עוד הקשה⁹⁰ דבתו"א אגרת הפורים הבי'⁹¹ ד"ה להבין אות ה'⁹²,
 דזאת קאי על מג"א, ובמגלה ז'⁹³ ירושי'⁹⁴ ה"ה ובמ"ר רות⁹⁵ דקאי על
 התורה

ע"כ נמצא מרשימה זו בגכתי"ק

(88) לא משמע כן (שדר בבבל ולמד ולימד בא"י) מכתובות — ששם נזכר רב שמואל בר
 שילת לענין "הטיילין (שעונתן) בכל יום": "מאי טיילין .. כגון רב שמואל בר שילת דאכיל
 מדידי' ושתי מדידי' וגני בטולא דאפדני" (ובתוד"ה טיילין: "על שם שדרכם בטולא
 דאפדנייהו"), ולא יתכן שהי' בריחוק מקום מביתו.

(89) בסופו.

(90) הרב מהאראדאק.

(91) הרב מהאראדאק — במכתבו — משתמש בלשון של מליצה על דרושי פורים
 שבהוספות לתו"א, וקוראם: "אגרת הפורים הבי'".

(92) בהוספות לתו"א מג"א קיט, סע"ב ואילך: "ומגילת אסתר .. היא ג"כ הגילוי ע"ד זה,
 וכמ"ש כתוב זאת זכרון בספר, זאת קאי על מגילת אסתר, והרי זאת זהו ג"כ ע"ד זה, ולא ע"ד
 כה".

(93) ע"א. — ושם: "כתב זאת, מה שכתוב כאן (בפ' בשלח) .. דברי ר' יהושע, ר' אלעזר
 המודעי אומר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה".

(94) מגילה פ"א (ה"ה). — ושם: "כתב זאת .. זאת תורה, כמה דתימר וזאת התורה גו'".

(95) פ"ד, ה' [ד]. — ושם: "בתורה דכתיב כתב זאת זכרון בספר".

פורים, ש"ת.

מהו השייכות דמשלוח מנות ומתנות לאביונים לפורים.

ו"ל דמה שנתחייבו כלי' היו שני ענינים דהשתחוו לצלם ונהנו מסעודתו, וכמ"ש רש"י מג"א ד' א'.

— במגלה יב. שאלו תלמידיו כו², אפשר לפרש שנדחה לגמרי הטעם דנהנו מסעודתו³. אבל במדרש ע"פ אם על המלך טוב⁴, "מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחש' ובעבור זאת נגזרה עליהם גזרה לכלותם כו"⁵, וכ"ה בתרגום מג"א ד' א'⁶. ולתווך בין הש"ס והמדרשים⁶, י"ל שגם ע"פ מסקנת הש"ס תרווייהו צריכי⁷, וכדלקמן. ועייג"כ זרע אברהם על המ"ר ורי"ף על הע"י⁸ —

(1) עה"פ "ומרדכי ידע": "בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים על כך, לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, ושנהנו מסעודת אחשוורוש".

(2) "שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כלי', אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, (אמר להם) אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו, אמרו לו אמור אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם".

(3) כלומר: בגמרא אפשר לפרש שמצד קושיית רשב"י ("אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו") נדחה לגמרי הטעם (שאמרו תלמידיו) שנהנו מסעודתו, והמסקנא היא שהטעם הוא רק מפני שהשתחוו לצלם (ודלא כמ"ש רש"י שהוא בגלל שני הענינים).

(4) אסת"ר פ"ז, יח.

(5) "אתכתיב ואתחתים בשמי מרומא על עיסק דאתהניאו מן סעודתי דאחשוורוש רשיעא". ובשניהם — במדרש ובתרגום — שהגזירה היא בגלל שנהנו מהסעודה (ולא נזכר שהשתחוו לצלם).

(6) שהרי ע"פ הנ"ל חלוקים הם מן הקצה אל הקצה — שבמדרשים (היינו באסת"ר ובתרגום) נזכר רק הטעם (דנהנו מסעודתו) שנדחה בש"ס.

(7) כלומר: רשב"י לא בא לדחות לגמרי הטעם דנהנו מסעודתו, אלא לומר שטעם זה אינו מספיק, ולכן מוסיף גם הטעם דהשתחוו לצלם, ותרווייהו צריכי. — ובהתאם לכך מפרש רש"י שהטעם הוא בגלל שני הענינים.

(8) שהאריכו בביאור הצורך בבי' הטעמים:

בזרע אברהם (לאסת"ר פ"ב, ה) — לאחר הקדמת כמה דקדוקים בהשקו"ט דרשב"י ותלמידיו, והעיקר, "הלא המעשה שהשתחוו לצלם הי' בימי נ"נ שהי' כבר ולמה יענשו על זה עתה" — מבאר, שלא נענשו על זה שהשתחוו לצלם בימי נ"נ לפי שהי' להם תירוץ, שהצלם שעשה נ"נ לא הי' ע"ז אלא אנדרטא לכבודו ולא היו חייבים למסור נפשם על זה (וחנני מישאל ועזרי' שמסרו נפשם, עשו חומרא יתירה), אבל כשנהנו מסעודתו של אותו רשע שוב

וי"ל בכ"ז, דהנה אסור הנאת סעודתו הוא ע"פ מארז"ל ע"ז ח"ג, ונפסק ביד עכו"ם ט' טו"י¹⁰ ויו"ד קנב ס"א¹¹. ואף דשם הוא בסעודת חתונה, זיל בתר טעמא, דהוא משום הרחקת ע"ז, וכמוש"כ ביד¹², וא"כ ה"ה¹³ בסעודה זו שהיתה שמחה גדולה ביותר¹⁴. ובפרט עפמ"ש במ"ר הנ"ל שהעמיד להם זונות¹⁵, להעיר מחטא שטים¹⁶, וא"כ יש בזה גם

אין להם תירוץ על עון הצלם, כי באיסור אכילה שיש הנאת הגוף צריך למסור נפשו, עי"ש בארוכה.

והרי"ף — לאחרי הקדמת הקושיא על כל א' מב' הטעמים, "על שהשתחוו לצלם .. בימי נבוכדנצר קשה למה האריך להם הקב"ה עד ימי אחשורוש", ו"איך יתכן שעל עון הנאת סעודת אחשורוש יענשו הריגת מות ואבדון" — מבאר, שמשתה אחשורוש הי' "על ביטול בנין המקדש, וכל מי שנהנה מאותה סעודה הוא יורה שהוא שמח על חורבן המקדש", ולכן, "עיקר העונש הי' על שנהנו מסעודת אחשורוש", אבל, "עכ"ז לא הי' בזה כדי שיעור גזרה להשמיד להרוג ולאבד, אבל כשהשתחוו להמן שגרם ביטול הבנין, נתגלגל הכל ונתעורר עון ראשון" (שהשתחוו לצלם בימי נ"ג), "גם לרשב"י י"ל שיש בידם עון ההנאה שנהנו מסעודתו של אחשורוש, אלא שלא נתעוררה הגזרה לכל ישראל במקומות מושבותיהם אלא על עון הצלם שחטאו בימי נ"ג".

והצד השווה שבדבריהם, ששני הטעמים הם גדרים שונים, והחידוש בדברי רבינו — שיתבאר לקמן — ששני הענינים הם גדר אחד (שגם נהנו מסעודתו קשור עם ע"ז, כמו השתחוו לצלם, כדלקמן).

(9) "תניא רבי ישמעאל אומר ישראל שבחו"ל עובדי עבודת כוכבים בטרהה הן (כלומר בלא כוונה ואין שמים לב — פרש"י), כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן את כל היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (תשא לד', טו) וקרא לך ואכלת מזבחו" (ובפרש"י: עובד כוכבים ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכן).

(10) "עובד כוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה, אסור ליהנות מסעודתו, ואפילו לאכול ולשתות הישראל משלו שם אסור, הואיל ובמסיבת עובדי כוכבים אכלו".

(11) "עובד כוכבים העושה משתה לחופת בנו או בתו, אסור לישראל לאכול שם, אפילו אוכל משלו ושמש שלו עומד עליו ומשמש".

(12) שם: "וכל ההרחקה הזאת מפני עבודה של כוכבים הוא, שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך וזנו וגו'".

(13) = הוא הדין.

(14) כסעודת חתונה, ולכן יש בה דין הרחקת ע"ז.

(15) במד"ר (שבעה ערה 4) שם: "אמר המן לאחשורוש אלקיהם של אלו שונא זמה, העמד להם זונות, ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו כו'" (ומסיים: "הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו" (בזנות — מ"כ)).

(16) "וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב ותקראן לעם לזבחי אלהיהן ויאכל העם וישתחוו לאלהיהן" (בלק כה, א"ב). וראה סנהדרין קו, א: "אמר לו (בלעם לבלק) אלקיהם של אלו שונא זמה הוא .. בוא ואשיאך עצה עשה להם קלעים והושיב בהן זונות .. אמרה לו רצונך שתשתה כוס של יין .. אמרה לו עבוד לזה כו'".

אביזרייהו דבנותיה¹⁷. גם בשולי עכו"ם¹⁸ הוא משום חתנות כסעודת חתונה (ע"ז לה: בפירש"י¹⁹), אבל מלשני נהנו מסעודתו — ול"ק נבלות או בשולי עכו"ם²⁰ — משמע דטעם איסורי הוא כע"ז ח"י²¹, דגם שם קאמר הנהנה מסעודתו כו"י²². וי"ל דסעודת אחשורש חמורה הרבה יותר מסעודת משתה, דהיא היתה סעודת יום חג שעושה לכבוד ע"ז²³, דגם ליכנס לביתו אסור — גיטין סב²⁴ — ואולי מפני זה לא נשנה האיסור דלסעוד עמו, דיש בכלל ר' מנה²⁵ — וכדאיתא מגילה יא: דסעודת אחשורש היא מאותו הטעם ובאותו אופן דסעודת בלשצר²⁶, ובזו²⁷ אמר

(17) כלומר: נוסף על דין הרחקת ע"ז מצד הסעודה כשלעצמה — כיון שגם העמיד להן זונות, יש בזה גם אביזרייהו דבנותיהן, שקשור עם ע"ז, כמ"ש "ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך אחרי אלהיהן" — כבחטא שטיס, וכמובא ברמב"ם שבהערה 12.

(18) כלומר: גם את"ל שהחטא והשתתפות בסעודה הוא מצד איסור המאכל, בישולי עכו"ם — הרי איסור זה גופא הוא משום חתנות, שהוא משום הרחקת ע"ז.

(19) "והשלקות" (מהדברים של עובדי כוכבים שאסורין) — "כל דבר שבישלו עובד כוכבים ואפילו בכלי טהור, וכולהו משום חתנות".

(20) אף שמצינו כן במק"א — ראה שהש"ר פ"ז, ח: "למה באו ישראל בספק (בסכנה) בימי המן .. על שאכלו מתבשיל הגויים". ועד"ז בתנחומא (באבער) ס"פ בהר: "שכולם היו ראויין להריגה שאכלו מתבשילי עובדי כוכבים".

(21) כלומר, איסור ההשתתפות בסעודת אחשורוש הוא גם כאשר המאכלים הם כשרים — "אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן .. כאילו אכלו מזבחי מתיים" — משום הרחקת ע"ז.

(22) אולי הכוונה שבפירוש מארז"ל דע"ז (ח, א) — כפי שנפסק ביד (כנ"ל הערה 10) — הלשון הוא "אסור ליהנות מסעודתו", כבגדו"ד, ש"נהנו מסעודת אחשורוש". כלומר, האיסור הוא בעצם ההשתתפות בסעודה, שזוהי ההנאה מהסעודה, גם כאשר המאכלים כשרים.

(23) כלומר: לא רק סעודה שעושה למשתה בנו אלא ש"ביום משתה בנו פלח לע"ז על שהגיע לכך", כי אם, סעודת יום חג לכבוד ע"ז. — ולכאורה כוונת רבינו, שבסעודה שעושה למשתה בנו אסור להשתתף משום הרחקת ע"ז, ואילו בסעודת יום חג לכבוד ע"ז אסור להשתתף משום ע"ז (לא רק משום הרחקה בלבד). וראה לקמן הערה 28.

(24) ושם: "לא יכנס אדם לביתו של עובד כוכבים ביום חגו".

(25) כלומר: בגיטין נאמר רק שלא יכנס לביתו, ולא נשנה גם האיסור לסעוד עמו, כי, באיסור הכניסה לביתו נכלל ממילא — במכ"ש וק"ו — האיסור לסעוד עמו (ע"ד יש בכלל מאתיים מנה).

(26) במגילה שם (ובפרש"י): "בימים ההם כשבת המלך .. מאי כשבת, לאחר שנתייבשה דעתו (שמתחלה הי' דואג שיצאו ישראל מתחת ידו כשיגמרו שבעים שנה לגלות בבל, ועכשיו נתייבשה דעתו), אמר, בלשצר חשב וטעה .. הא שבעין, אמר השתא ודאי תו לא מפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו .. איהו מיטעא טעי, אנא חשיבנא ולא טעינא .. כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק, אמר השתא ודאי תו לא מפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו". — כלומר, ששניהם עשו סעודה מאותו הטעם, ש"השתא ודאי תו לא מפרקי", ובאותו אופן, שהשתמשו בכלי המקדש.

(27) בסעודת בלשצר (וראה מגילה שם: "היינו דקאמר ל"י דניאל ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די בייתי' היתיו קדמך").

דניאל (ה' כג') ועל מרי שמיא התרוממת גו' ולא להי כספא ודהבא גו' שבחת גו'. ולכן שייך לומר דנתחייבו כלי' ע"ז, שהוא חטא ע"ז²⁸.

ועוד הי' ענין דהשתחו לצלם דנ"נ. ותרואיהו צריכי²⁹. דהשתחו לצלם, הרי עשו תשובה מיד ע"ז, וכדאיתא (סנה' צג³⁰) דאמרו לך ה' הצדקה ולנו גו'³¹, אבל כיון שאח"כ נהנו מסעודתו כו', ה"ז מגלה שחזרו לסורם או שלא היתה תשובה שלמה³², וכדאיתא (בכורות ל.) ר' ינאי ברי"א אמר כו' מיגו דחשיד אהא חשיד נמי אאיך, וכ"ש לפהנ"ל דשניהם משום ע"ז³³. ואע"ג דרק בשושן נהנו, י"ל דגילו מקצתן על כולם שחזרו לסורם או כו'³⁴. ואע"ג דבשאר לא הוי אלא מח' רעה³⁵, הרי בע"ז גם על מח' מענישין, וכדאיתא קדושין (לט: ³⁶ ושם).

(28) כלומר: חומר הענין דנהנו מסעודתו של אותו רשע עד שנתחייבו כלי' על זה [דלכאורה, "איך יתכן שעל עון הנאת סעודת אחשוורוש יענשו הריגת מות ואבדון" (כקושיית הרי"ף)] — הוא להיותו חטא ע"ז שענשו מיתה (משא"כ איסור שיש בו רק הרחקת ע"ז, שלא מצינו בו עונש מיתה)*.

(29) זה שלא מספיק הטעם דנהנו מסעודתו ויש צורך גם בהטעם דהשתחו לצלם — מפורש בגמרא, בשאלת רשב"י "אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו". — וכאו מתחיל רבינו לבאר זה שלא מספיק הטעם דהשתחו לצלם ויש צורך גם בהטעם דנהנו מסעודתו.

(30) ושם: "בשעה שיצאו חנני מישאל ועזרי' מכבשן האש, באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל (ובפרש"י: וטפחו לישראל) על פניהם (שהשתחו לצלם — פרש"י), אמרו להם, יש לכם אלוקה כזה ואתם משתחיים לצלם, מיד פתחו ואמרו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה".

(31) דניאל ט, ז.

(32) כיון שזה שנהנו מסעודתו הוא גם גדר של חטא ע"ז (כנ"ל), כמו ההשתחוואה לצלם. (33) כלומר: בכורות שם מדובר אודות חשד על איסורים שונים — שביעית וטהרות, ואעפ"כ, כיון ד"הוה חשיד לתרווייהו .. וקביל אתרווייהו והדר איחשד אחד מינייהו, אמרינן מיגו דחשיד אהא חשיד נמי אאיך, ועד"ז בנדו"ד, שכאשר נהנו מסעודתו, חוזרים ונעשים חשודים גם על השתחוואה לצלם שנחשדו על זה מקודם (אף שעשו תשובה). — וכל זה גם אם נאמר שהאיסור דנהנו מסעודתו הוא משום מאכלות אסורות שאינו שייך לע"ז, וכ"ש לפי הנ"ל שגם האיסור דנהנו מסעודתו הוא משום ע"ז (כמו השתחו לצלם), ה"ז ודאי מגלה שחזרו לסורם כו'.

(34) שלא היתה תשובה שלימה (כנ"ל בפנים).

(35) כלומר: זה שכל השאר (שלא היו בשושן) חזרו לסורם (כפי שגילו מקצתן על כולם) לא הי' במעשה בפועל (שהרי הם לא נהנו מהסעודה), אלא מחשבה רעה בלבד.

(36) "מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ודלמא מהרהר בעבודת כוכבים הוה, וכתב

(* ראה גם לקו"ש חל"א ע' 172 ואילך — באופן אחר — לא בגדר עונש על חטא אלא תוצאה טבעית מהנהגתם, מצד השייכות לע"ז בדיקות בלבד (ע"ד החסידות), והחידוש כאן הוא בביאור הענין כפשוטו וע"ד הנגלה.

וזהו דכמו שהקטרוג הי' ע"י סעודה ומשתה — להעיר שהנס התחלתו במשתה שעשתה אסתר³⁷ — תקנו בפורים ג"כ ימי משתה³⁸. ולהראות שאינם חשודים עוד להני' מסעודה של אותו רשע, המצוה³⁹ במשלוח דבר אכילה (טושו"ע או"ח תרצ"ה ס"ד⁴⁰) — ובשר ודבר מבושל ל"ד⁴¹, וכדאיתא מגילה (ז: 42) ששלח תמרים, דלא הי' החטא משום נבלה או בשולי עכו"ם⁴³ וכנ"ל — לחברו, והלה אוכל, היינו שמראה שאין חברו חשוד⁴⁴.

והנה היפך השתחואה לצלם⁴⁵, הי' ענין המס"נ דכל השנה, דבקש להשמיד את כל היהודים — אף שהיו גם משאר שבטים⁴⁶ — דוקא, שכל הכופר בע"ז נק' יהודי (מגילה יג: 47), ובכ"ז לא הי' שום מח' חוץ

(יחזקאל יד, ה) למען תפוש את בית ישראל בלבם" (שתפשו בלבם הרהורי עבודת כוכבים דבה משתעי קרא — פרש"י).

37 ראה גם אלי' רבה או"ח ר"ס תרצה. אבודרהם ב"דיני פורים".

38 משתה של שבת והודי' להקב"ה — היפך בתכלית מסעודה ומשתה דאחשוורוש לכבוד ע"ז.

39 דמשלוח מנות, שקשורה ושייכת להמשתה וסעודה דפורים (ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 367 ואילך, ובהנסמן שם).

40 "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים" (וברמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"טו מוסיף בין בשר לאוכלים "או שני מיני תבשיל").

41 = לאו דוקא.

42 "רבה שדר לי' למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא" (שק מלא תמרים — פרש"י).

43 כלומר: אילו הי' החטא משום נבלה או בשולי עכו"ם, היו מתקנים המצוה דמשלוח מנות בבשר או דבר מבושל דוקא (להראות שאינם חשודים עוד על נבלה או בשולי עכו"ם), אבל כיון שהחטא אינו משום נבלה או בשולי עכו"ם (כנ"ל), לכן, בשר ודבר מבושל לאו דוקא, אלא כל דבר מאכל, גם תמרים.

44 כלומר: בזה שמקבל ואוכל המאכל ששלח לו חבירו — מאכל ששייך לסעודה ומשתה שנתתן לנגד הסעודה ומשתה דאחשוורוש — מראה שסומך על חבירו לאכול מסעודתו, כיון שאין חבירו חשוד על הני' מסעודת אותו רשע.

45 לאחר הביאור בהענין דנהנו מסעודתו כו', שההיפך מזה (שאינם חשודים על זה) מתבטא בהמצוה דמשלוח דבר אכילה לחבירו, והלה אוכל — מוסיף רבינו לבאר הענין שהוא היפך השתחואה לצלם, שקשור עם נתינת מתנות לאביונים, כדלקמן בפנים.

46 לא רק משבט יהודה.

47 ושם (במענה על הקושיא "קרי לי' יהודי אלמא מיהודה קאתי, וקרי לי' ימיני אלמא מבנימין קאתי" (יב, ב)) "לעולם מבנימין קאתי, ואמאי קרי לי' יהודי, על שום שכפר בע"ז, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי".

ח"ו כל השנה — תו"א יביאו לכוש מל' בסופו⁴⁸ ועוד שם⁴⁹ — והיתה המס"נ ביותר, עד שאמרו שקיימו מה שקבלו כבר במ"ת (שבת פח.), שאז הי' ע"י אתדל"ע שכפה עליהם כו⁵⁰, משא"כ בימי אחשורוש, שעל ימים אלו נאמרו⁵¹ ואנכי הסתר אסתיר גו' (חולין קלט: ⁵² פתיחה דאסתר רבה⁵³), שהי' המס"נ באתדל"ת⁵⁴ (כ"ה בתו"א חייב אינש הב' ⁵⁵ וצ"ע⁵⁶

(48) מג"א צא, א. — ושם: "בימי מרדכי ואסתר מס"נ ממש על קדוש השם, שהרי המן לא רצה להרוג אלא יהודים, וכמאמר כל הכופר בע"ז נק' יהודי, ולכן נק' מרדכי איש יהודי ואף שהי' מבנימין, ואף כהנים ולוים שבאותו הדור נק' בשם יהודים לפי שמס"נ על קדה"ש ולא המירו דתם להחיות נפשם".

(49) ראה שם צז, א: "אם רצו להמיר דתם לא הי' המן עושה להם כלום, שלא גזר אלא על היהודים, אלא שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה, ולא עלה להם מחשבת חוץ ח"ו". (50) ראה תו"א שם צח, ד ואילך: "כפה עליהם הר כגיגית שהוא בחי' וימינו תחבקני דהיינו התגלות אהבה העליונה מלמעלה על ישראל .. אהבה עליונה שנק' הר, כגיגית שהוא בחי' דבר המקיף .. שע"ז נתעורר בהם האהבה .. התעוררות זו בלבם לקבלת התורה .. עד שהקדימו נעשה לנשמע לא הי' זה מצדם בבחירה ורצון אשר מעצמם לבד אלא .. מחמת כח האתעדל"ע שכפה עליהם הר כו".

(51) וילך לא, יח.

(52) "אסתר מן התורה מנין, ואנכי הסתר אסתיר".

(53) לכאורה הכוונה לפתיחתא דאסתר"ר יא. — אבל, שם מדובר אודות זמנו של אח, שעל זה נאמר (ישעי' ח, יז) "וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו", ועל זה דרשו "אין לך שעה שהיתה קשה לישראל כאותה שעה, שנאמר ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה אשר עשה וגו'". ואולי כוונת רבינו, שכיון שבחולין דרשו הפסוק "ואנכי הסתר אסתיר" בנוגע לאסתר, הרי, גם הדרשה "אין לך שעה שהיתה קשה לישראל כאותה שעה שנאמר ואנכי הסתר אסתיר" שייכת לזמן מרדכי ואסתר.

(54) שכיון, שנעשית ע"י האדם מצד עצמו, יש לה קיום, שנעשית אצלו כמו טבע, ואין חשש שיחזור לסורו (דלא כבאתעדל"ע, שכיון שבאה מלמעלה ולא מצד האדם עצמו, אין לה קיום, ויש חשש שיחזור לסורו (ראה לקו"ש ח"ט ע' 26)) — שע"ז נשלל ונתתקן לגמרי הא שחזור לסורם או שלא היתה תשובה שלימה על שהשתחו לצלם.

(55) צט, א. — ושם: "הדר וקבלוה ברצון גמור בימי אחשורוש, שהי' מסירת נפש בכל ישראל מעצמם שלא ע"י התעוררות מלמעלה בתחלה ע"ד גלוי בחינת וימינו תחבקני, דהא אז הי' בחינת הסתר פנים .. וכמארז"ל אסתר מן התורה מנין דכתיב ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא, ואם כן הי' בחינת אתערותא דלתתא מצד עצמם".

(56) וצריך עיון לתוך מ"ש בתו"א הנ"ל — ש"הדר קבלוה מעצמם שלא ע"י התעוררות מלמעלה בתחלה .. בחינת אתערותא דלתתא מצד עצמם" — עם פירוש רש"י ותוס' (שבת שם), ש"הדר קבלוה בימי אחשורוש" הוא "מאהבת הנס (שנעשה להם)", דלכאורה, כיון שקבלוה "מאהבת הנס שנעשה להם", אין זה "אתערותא דלתתא מצד עצמם", "שלא ע"י התעוררות מלמעלה בתחלה". ועוד ועיקר — שבתו"א משמע שקבלוה בזמן הגזירה, ולפי פירש"י ותוס' היתה הקבלה לאחרי הנס*.

(* ביאור ותיווך בכל זה — ראה גם התוועדויות תנש"א ח"ב ע' 303 ובהערה 40. סה"מ מלוקט ח"ו ע' קלא הערה 22, וע' קלד.)

לתוֹךְ זֶה עִם פִּירֶשׁ"י וְתוֹס' בְּשֶׁבֶת שִׁפִּי מֵאֵהֶבֶת הַנֶּס וְכוּ'), וְאִין שִׁיךְ מוֹדַעָה⁵⁷.

וְהִנֵּה שֶׁל־נֶס⁵⁸ שֶׁהוּא רַק בְּאֲתַדְל"ת, וּבִאֲמַת הָרִי אֲלֵמֶלֶא עוֹזְרוּ כו' (סוֹכָה נב: 59) — תו"א חִיִּיב אִינֶשׁ הַב' 60 — בֵּא ע"ז הַרְמֵז בְּנִתְיִנַת מִתְנֹת לְאִבְיוֹנִים, דִּל"ל מִג"כ⁶¹, וּבִכ"ז נוֹתֵן לוֹ, וְגַם בְּפוֹרִים אֲלֵמֶלֶא עוֹזְרוּ כו' 62. וְזֶהוּ הֵל' לְאִבְיוֹנִים שֶׁהוּא עוֹד מֵעוֹנָה יוֹתֵר מֵעֵנִי (ב"מ קיא: 63), כִּי כִל"נ⁶⁴ אֲתַדְל"ת לְגַבִּי אֲתַדְל"ע, אֲבָל בִּכ"ז נִק' מִתְנֹת, דָּאִי לֹא דְעֵבִיד נִיחָה לְנִפְשִׁי לֹא יֵהִיב לִי מִתְנִי⁶⁵ (66 וְעִיג"כ ב"מ טז· מְגִילָה כו: 67), מִשֶּׁא"כ

(57) דֵּלֵא כְבִמ"ת, שִׁכְפָה עֲלֵיהֶם הֵר כְּגִיגִית, וְלִכְן אִמְרוּ "מִכַּאן מוֹדַעָה רַבָּה לְאוֹרֵייתָא" (שְׁבֶת שֶׁם).

(58) = שֶׁלֹּא נִאֲמַר. — וְאוֹלֵי הַכוּוֹנָה שֶׁהֵאֲמִירָה שֶׁהוּא רַק בְּאֲתַדְל"ת (וְלֹא בְּאוֹפֵן שֶׁהִקְב"ה עוֹזְרוּ) הו"ע שֶׁל ע"ז בְּדִקּוֹת. וְלִכְן, כְּדִי לְשׁוֹל הָעֵנִין דְּע"ז בְּתַכְלִית — הֵהִיפֵךְ דֵּהֲשַׁתְּחָוָה לְצִלָּם — צ"ל הֵהֲדַגְשָׁה שֶׁגַם הֵאֲתַעְדֵּל"ת אִינָה אֵלֶּא בְּכַחוּ שֶׁל הַקְּב"ה (אֲלֵמֶלֶא הַקְּב"ה עוֹזְרוּ כו'), וְעֵנִין זֶה מְרוֹמֵז בְּנִתְיִנַת מִתְנֹת לְאִבְיוֹנִים, כְּדִלְקַמֵּן בְּפָנִים.

(59) "יִצְרוּ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עֲלָיו בְּכָל יוֹם .. וְאֲלֵמֶלֶא הַקְּב"ה שְׁעוֹזֵר לוֹ אִינוּ יִכּוֹל לוֹ".
(60) צט, ג. — וְשֶׁם: "אֶף שְׁבִימֵי אַחְשׁוֹרוּשׁ הִי הַבְּטוּל בְּאֲתַעְדֵּל"ת מִצַּד עֲצָמָם הֵינּוּ שֶׁהֵתְחַלְּהָ הִי מֵהֶם, אֲבָל וְדָאִי שֶׁאֲלֵמֶלֶא עוֹזְרוּ כו', א"כ נִמְשַׁךְ ג"כ אֲתַעְדֵּל"ע לְהוֹלֵדֶת בְּטוּל זֶה".

(61) = דִּלִּית לִי מִגְרָמִי כְלוּם.

(62) כְּלוֹמֵר: בְּמִתְנֹת לְאִבְיוֹנִים, נִתְיָנָה לְאִבְיוֹן דִּיִּיקָא, שֶׁאִין לוֹ מִשְׁלוֹ כְלוּם (וּבְכָל זֹאת נוֹתֵן לוֹ, וְלֹא בְּגִלְל שֶׁקִּיבֵל מִמֶּנּוּ תַחֲלִיָּה) — מְרוֹמֵז שֶׁגַם הָעֵנִין דְּפוֹרִים הוּא בְּאוֹפֵן שְׁבִנִי מִצ"ע הֵם בְּכַחֵי אִבְיוֹנִים, כִּי, גַם הַמִּס"נ בְּאֲתַדְל"ת (שֶׁהִיָּתָה בְּפוֹרִים) אִינָה אֵלֶּא עִי"ז שֶׁהִקְב"ה עוֹזְרוּ. (63) וְשֶׁם: "לֹא תַעֲשׂוּק שְׁכִיר עֵנִי וְאִבְיוֹן .. לְהַקְדִּים עֵנִי לְאִבְיוֹן", וּבִפְרָשׁ"י: "אִבְיוֹן מֵעוֹנָה מֵעֵנִי, וְלִשׁוֹן אִבְיוֹן הָאוֹבָה וְאִינוּ מִשִּׁיג מֵה שֶׁנִּפְשׁוּ מִתְאוּהָ לְכָל טוֹב, וְאִשְׁמַעֲיָן קִרָּא דְעֵנִי קוֹדֵם לְאִבְיוֹן, מִשׁוּם דְּעֵנִי כִסִּיף לְמִתְבַּעֵי אַע"ג דְּצִרִיךְ, אֲבָל אִבְיוֹן הוֹרְגֵל לְבוֹשֶׁת וְלֹא כִסִּיף לְמִתְבַּעֵי".
(64) = כְלוּם נִחְשָׁב. — כְּלוֹמֵר: אֶף שִׁישְׁנוּ הָעֵנִין דְּאֲתַדְל"ת, מ"מ, יָדוּעַ שֶׁלְּגַבִּי אֲתַדְל"ע לֹא נִחְשָׁב אֲתַדְל"ת לְכָלוּם (רֵאָה סֵה"מ תִּשְׁג ע' 16. וּבִכ"מ), וְלִכְן, ה"ה כְּמוֹ אִבְיוֹן, דִּלִּית לִי מִגְרָמִי כְלוּם.

(65) וְדוּגְמָתוֹ בְּנִדוּד — שֶׁהֵאֲתַדְל"ת דֵּהִמְקַבֵּל (אֶף שֶׁאִינָה בְּעֵרֵךְ הֵאֲתַדְל"ע, מ"מ) נִחְשָׁבֶת עַכ"פ כְּמוֹ שְׁעֵבִיד נִיחָה לְנִפְשִׁי", שְׁלוּלֵי זֹאת "לֹא יֵהִיב לִי מִתְנַתָּא".

(66) בְּלִשׁוֹן זֶה (עֵבִיד נִיחָה לְנִפְשִׁי) — הוֹבָא בִּכ"מ בְּדִא"ח (וְלְדוּגְמָא: הַמִּשְׁךְ תְּרַס"ו ע' קלא. סֵה"מ תִּשְׁה ע' 53). וּמְקוּרוֹ בִּש"ס — מִלְּבַד הַמְקוֹמוֹת שֶׁמְצִיין רַבִּינוּ וְעִיג"כ" — רֵאָה גִיטִין נ, ב ("מִתְנָה נְמִי אִי לֹא דֵאִית לִי הַנְּאָה מִינִי לֹא יֵהִיב לִי מִתְנָה"). ב"ב קנו, א (גַּבִּי מִתְנָה אִי לֹא דְהוּה לִי הַנְּאָה מִינִי לֹא הוּהָ יֵהִיב לִי מִתְנָה").

(67) בִּב"מ שֶׁם: "בְּמִתְנָה (נִתְנוּהָ הַבְּעֵלִים לְגִזְלֵן שְׁמִכְרָה) פְּלִיגִי בַּה רַב אַחָא וְרַבִּינָא, חַד אִמְרוּ מִתְנָה כִּירוּשָׁה דְּהָא מִמִּילָא, וְחַד אִמְרוּ מִתְנָה כְּמִכְר דָּאִי לֹא דִטְרַח וְאַרְצֵי קָמִי לֹא הוּי יֵהִיב לִי מִתְנָה". וּבְמִגִּילָה שֶׁם: "מִתְנָה (נִתְנוּ בְּנֵי הָעִיר בֵּית הַכְּנֶסֶת לְתַשְׁמִישֵׁי חוּל) פְּלִיגִי בַּה רַב אַחָא וְרַבִּינָא, חַד אִסְרוּ וְחַד שְׂרִי, מֵאֵן דָּאִסְרוּ, בְּהָאִי תַפְקַע קְדוּשָׁתָהּ, וּמֵאֵן דְּשְׂרִי, אִי לֹא דְהוּה לִי הַנְּאָה מִינִי לֹא הוּהָ יֵהִיב לִי הָדֵר הוּהָ לִי מִתְנָה כּוֹזְבִינִי".

וְאוֹלֵי י"ל הַטַּעַם שֶׁעַל זֶה כּוֹתֵב רַבִּינוּ וְעִיג"כ" — כִּי, בִּב"מ וּבְמִגִּילָה נִאֲמַר שֶׁמִּתְנָה

בשעת מ"ת⁶⁸. ולכן במתנות לאביונים א"צ דבר אוכל⁶⁹, וכמוש"כ יד מגלה ב' טז' או מעות או מיני תבשיל כו'.

כמכר", שזהו יותר מהא דגיטין וב"ב ד"אית לי הנאה מיני" (עביד נייחה לנפשי) סתם, כיון שחשיב כמו תשלום ממש (מכר), ולכן אין זה שייך (כ"כ) להמדובר כאן בענין מתנות לאביונים שהעיקר הוא הנתינת-כח מלמעלה (אתדל"ע), ופעולת האדם (אתדל"ת) אינה אלא ש"עביד נייחה לנפשי" בלבד (ולא גדר תשלום כמכר); ובזה גופא מציין רבינו לב"מ ואח"כ למגילה — כי, במגילה מדובר אודות הנאה שתבוא לאחזר נתינת המתנה, ולכן, אין זה שייך (כ"כ) להמדובר כאן אודות הנתיחה לנפשי' שהיא כמו אתדל"ת שקודמת לאתדל"ע.

68) שמצד המקבל לא הי' אפילו הענין ד"עביד נייחה לנפשי", כי אם אתדל"ע בלבד.
 69) דלא כבמשלוח מנות שצ"ל דבר אוכל, כי, במשלוח מנות מראים שאינם חשודים על הנ"י מסעודתו של אותו רשע, ולכן צ"ל דבר אוכל דוקא, משא"כ במתנות לאביונים שעיקרה הנתינה (ולאו דוקא דבר מאכל, "או מעות או מיני תבשיל כו'"), לרמז על הנתינה מלמעלה, הקב"ה עוזרו.

פורים, תש"ב*

(ריש מגלה) מגלה נקראת ביא' יב' יג' יד' טו' לא פחות ולא יותר. הפרזים יד', מוקפות חומה טו', והכפרים מקדימים ליום הכניסה — שאין יודעים לקרות. ובאים העירה, שא' מבני העיר יקרא לפניהם¹. ובשכר שמספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים הקילו², שיקראו המגילה בזמן שבאים העירה בלאה"כ למשפט³, וזהו ביא' יב' יג'⁴.
להבין כל הענין ע"ד החסידות⁵, וגם מהו ענין השכר שמספקים כו'.

ענין קריאת המגילה הוא ענין פרסומי ניסא, שלכן מבטלין ת"ת וכו' לקריאת המגלה⁶. ונס היינו הנהגה שלמע' מהטבע שאינו ע"פ השכל. וגם באדם בחייו הפרטים כן הוא, שפעל שמתנהג בדרך התומ"צ בדרך קב"ע אף שאינו ע"פ טו"ד. והנה בכלל ה' מדרי' הם: בעלי עבודה בפועל במדור"מ, במדות, בשכל, בחכ', בעצם הרצון⁷. והנה במקום שיש י' בטלנין⁸ — שכל י' כחות נפשו — בטלין ממלאכתן, שהם בביהכ"נ

(* הענינים שברשימה זו נתבארו גם במכתב רבינו בשנה שלאח"ז — "יום ה' מגילה נקראת בי"א אדר שני תשג"ה" (ושם: "שיהי' גם מעין פאָרבריינגען בימי הפורים הממששים ובאים") — נדפס באגרות-קודש ח"א ע' קח ואילך. ולשלמות הענין נעתקו כאן (בהערות שבשוה"ג) הענינים שנתבארו שם בפרטיות יותר או באופן אחר קצת.

(1) "והכפרים אינן בקיאיין לקרות וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר" (פרש"י).
(2) בגמרא שם (ב, א. ד, סע"א): "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים", ומסקנת הגמרא (ד, ב): "לא תימא כדי שיספקו מים ומזון ("תקנתא דכרכין"), אלא אימא מפני שמוספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכין" (שכר הוא להם בשביל שהן מספקין — פרש"י).

(3) "יום כניסה, שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט, לפי שבתו דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא" (פרש"י).

(4) "יום שני בשבת שלפני י"ד או חמישי בשבת .. ופעמים שיום הכניסה בי"ג ופעמים שהוא בי"א .. וטפי לא משכחת לה יום הכניסה שלפני פורים מוקדם לו, דמיום הכניסה ליום הכניסה לא מקדמינן" (פרש"י שם).

(5) באגרות-קודש שם: "והענין בעבודת האדם ע"פ דא"ח בקצור".

(6) מגילה ג, א ובתוד"ה מבטלין. ט"ז או"ח סתרפ"ז סק"ב.

(7) וכנגד ה' מדריגות הנ"ל הם ה' הזמנים דקריאת המגילה, מי"א עד ט"ו, כדלקמן בפנים.

(8) "איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין" (מגילה פ"א מ"ב).

מצוין תמיד לתפלה (שם ה'°), התחברות עם הק'10, קורין ביד', היינו שהנהגתן למע' מטבע דיום יד' ג"כ11; י' ימים, י' טפחים, מטה, עשי' הגשמית12; מציאות13 המגלה מורה על מציאות הנס, שזהו יום יא'14. קריאת המגלה, פרסומי ניסא, למע'15 גם מטבעם הוא16 — להעיר מנסים

9) ושם: "תנא עשרה בטלנין שבבית הכנסת". ובפרש"י: "שהן בטלנין ממלאכתן .. כדי להיות מצויין בתפלה בבית הכנסת, דאמר מר במסכת ברכות (ו, ב) כיון שבא הקב"ה בבית הכנסת ואינו מוצא שם עשרה וכו'".

באגרות קודש שם מוסיף: "ולהעיר ג"כ מתשובת הרמב"ם פירושו בזה"*.
ושם מסיים גם הפירוש ד"עיר .. יש בה עשרה בטלנין": "נק' עיר — גדול ה' בעיר אלקינו".

10) "תפלה הוא ל' חבור כמו נפתולי נפתלתי, ובלשון המשנה התופל כלי חרס, שמתחברים במקורם .. התקשרות ודבקות הנפש בשרשה" (תו"א תרומה עט, סע"ד ואילך. ובכ"מ).

11) כלומר: הפירוש ד"קורין ביד" הוא — המשכת (קריאה מלשון המשכה) ענין הנס, הנהגה שלמעלה מהטבע, בהדרגה די"ד. וכיון שי"ד מצד עצמו הו"ע נסי (כדלקמן), נמצא, שקורין ביד" פירושו שע"י הקריאה נעשית הנהגתן (של אלה שקורין ביד) בדרגה נעלית יותר גם מהטבע דיום י"ד גופא.

ולהבין הענין דיום י"ד — מתחיל רבינו לבאר הענין די' ימים ויום י"א, כדלקמן בפנים.
12) באגרות קודש שם: "לא ירדה שכינה למטה מעשרה (סוכה ה, א) רה"ר רק עד י' (שבת ז, ב)".

13) מציאות המגלה דייקא, עוד לפני קריאת המגלה (כי קריאת המגילה היא דרגא נעלית יותר, כדלקמן בפנים).

14) שבו מתחיל ענין ומציאות המגילה, דכיון שיום זה הוא התחלת הזמן דקריאת המגילה, מובן, שבו מתחיל ענין ומציאות המגילה (עוד לפני הקריאה בפועל). — וההסברה בזה, שיו"ד ימים מורה על מציאות הטבע, ויום י"א מורה על מציאות הנס, הנהגה שלמעלה מהטבע (וימתק יותר ע"פ הידוע שמספר י"א מורה על בחי' הבל"ג — "אנת הוא חד ולא בחושבן"). אלא, שבוה גופא יש חילוק בין בני הכפרים שקורין בי"א ביי"ב וביי"ג לבני העיר שקורין ביד" ובט"ו, כדלקמן בפנים.

15) כלומר: הפעולה דקריאת המגילה, שענינה פירסומי ניסא, היא (לא רק שענין הנס, מציאות המגילה, יומשך ויתגלה בעולם, אלא יתירה מזה) דרגא נעלית יותר, עילוי והוספה בהנס (ע"ד "ארים נסי")**.

16) כלומר, למעלה גם מטבעם של בני העיר (מקום שיש י' בטלנין, שכל י' כחות נפשו

* בתשובת הרמב"ם (מכת"י, כרך א', סי' קכג — ירושלים תשי"ח) מפרש ע"פ דברי הירושלמי (מגילה פ"א ה"ו) "רב יהודה אמר כגון אנו שאין אנו צריכין לתלמודנו" — "שאם תלמיד החכם עדיין מתלמד ומוסיף ולא הגיע לידי שלימות ואין תלמודו ערוך בפיו, אזי לא יימנה מכלל אלו העשרה בטלנין, לפי שאינו בטל לצרכי צבור, כאשר הוא לומד ושוקד, לפי שהוא עוסק בלמודו ובקריאתו. אבל (תלמיד חכם) כמו ר' יהודה, שאינו צריך להתלמד, ר"ל אינו צריך לעיין בספר ולהתעסק עסק גדול, הריהו יימנה מכלל העשרה בטלנין, אשר הם בטלנין לצרכי צבור, הואיל ואינו צריך לתלמודו לעסוק בו בכל עת". — ולפי' זה מודגש יותר גדול מעלת העשרה בטלנין.

** באגרות קודש שם: "וקריאת המגילה היינו פרסומי ניסא בעולם, המשכת הנהגה זו בחיי יום יום". ולא נחית לפרט העילוי שבקריאת המגילה (פרסומי ניסא) לגבי מציאות המגילה, המבואר כאן.

המלובשים בטבע, נס דפורים¹⁷, ושלמע' לגמרי מטבע¹⁸ — וביום יד¹⁹, היינו שמדו"מ מדות חו"ב כדבעי למיהוי, כל הד' מדרי²⁰, אבל²¹ בכ"ז צריך להזהר מאויב, כיון שאינו בטוח בעבודת עצם נפשו, שלכן א"י באיזה דרך מוליכין²². אבל מוקפות חומה, מקיף הרחוק ג"כ כדבעי, ה"ז קריאה בטו²³.

בטלין ממלאכתן להתחבר עם הקב"ה, שהנהגתן (כל השנה) היא למעלה מהטבע — שבוה ניתוסף עוד יותר ביום י"ד, שבו קורין המגילה, פירסומי ניסא — עילוי והוספה בהנהגה שלמעלה גם מטבעם הוא.

17 באגרות-קודש שם: "נס פורים הי' מלובש בטבע, והחילוק מבואר בדרושי פורים*, ביארה"ז ויקרא, פדה בשלום תרח"ץ. ובעבודה י"ל החילוק: עבודה שע"פ טו"ד (טבע), עבודה שהתחלתה למעלה מטו"ד בתוקף הרצון, אבל בענינים כאלו שאח"כ ממשיכים בטו"ד ע"י שהרצון מכריח את שכלו (נס המלובש בטבע), ועבודה שלמע' מטו"ד לגמרי (נס גלוי). ועיין בד"ה ועתה אם נא פ' כי תשא רע"ח שי"ל שגם בנסים שלמע' מהטבע יש מדרי' — ולהעיר מל' רו"ל נס ונסי נסין (ברכות נו, א), נס בתוך נס (שמ"ר ס"פ וארא), כשעושה בו אהרן נסים כו' שעשיתי אני — משה — בו נסים כו' שהקב"ה עושה נסים (שמ"ר ס"פ בשלח) — וי"ל דהחילוק הוא הנהגה דחי' יחידה או מס"נ דאברהם ורע"ק".

18 כוונת רבינו להביא דוגמא להעילוי דקריאת המגלה (פרסומי ניסא) לגבי מציאות המגילה (עילוי והוספה בהנס), שזהו ע"ד העילוי דנס שלמעלה לגמרי מהטבע לגבי נס המלובש בטבע (אף שכללות נס פורים הוא נס המלובש בטבע) — כי, פירסומי ניסא ענינו גילוי הנס, וזוהי המעלה דנס שלמעלה לגמרי מהטבע, לגבי נס המלובש בטבע, שהוא נס גלוי.

19 כאן מתחיל רבינו לבאר החילוק שבין יום י"ד ליום ט"ו.

20 באגרות-קודש שם: "והנה הנהגה זו דקב"ע מבלי התחשב עם הטו"ד, יכולה שתהי' בחמשה מדרי': אם רק בהנוגע להפועל ממש מחדו"מ, גם בנוגע לאהוי"ר מדות, שכל, הנחה, ומושכל ראשון שלו, עצם הרצון והנפש** .. וקורין בי"ד, היינו שהמשכת הנהגה הנס[י]ת היא בכל ד' המדרי' הראשונות הנ"ל, כיון שכולם כדבעי".

21 באגרות-קודש שם: "אבל לא בטו", כי צריך זהירות מאויב, כיון שמצד עצם הנפש, קוצש"י, א"י באיזה דרך כו".

22 באגרות-קודש שם מציין על זה: "לקו"ת קצור דולא תשבית, תפילין דמ"ע רנ"ג***.

23 באגרות-קודש שם: "שמקיף הרחוק ג"כ בשלמות אצלו — קורין בטו", קוצש"י.

* ראה תו"א מג"א צג, א ואילך. ק, א (ושם: "וע' **בזהר ר"פ ויקרא** ע"פ שאל לך אות כו', שכוונתו שהנסיים שבהתלבשות הם ע"י אות ה' אחרונה דשם הוי' .. והנסיים נגלים הם ע"י אות י' דשם הוי'". — ואולי בשייכות לזה מוסיף רבינו ומציין **לביארה"ז ויקרא** (לאדהאמ"צ סג, א), בביאור מאמר הזהר הנ"ל).

** ושם: "והם ד' אותיות שם הוי' וקוצש"י. — וידוע אשר בשמות הנה טבע ונס, מתאים לשם אלקים ושם הוי'".

*** בלקו"ת (ויקרא בהוספות נ, ד): "וומה יובן מה שאמר רבן יוחנן בן זכאי ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי, אף שעסק בתורה כל ימיו, אלא שמגודל ענוותנותו מצא מקום להסתפק בעצמו בענין הבחינה שלמעלה מהחכמה שיש בנפש שהוא ספירת כתר אם המשיכה מההעלם לגילוי תמיד". ובד"ה תפילין דמארי עלמא רנ"ג (סה"מ תרנ"ג ע' רנו): "וזהו שאמר ריב"ז איני יודע לאיזה דרך מוליכין אותי, והיינו שהי' מסופק בנפשו בעבודת עצם הנשמה .. וזהו לא ידעתי נפשי .. דרש הנשמה הוא מבחי' רד"א שזהו בחי' לא ידע ולא אתיידעא .. עד שאינו בבחי' מהות ידוע בעצמו,

אבל²⁴ כשאין י' בטלנין — שאין כל י' כחות בטלים — ה"ז כפר, והקריאה בפו"מ הוא רק ע"י בן עיר, שהוא נסיי בעצם²⁵. ולפעמים הוא ביא', נס דעשי' פו"מ מדו"מ, ביב' יצירה גם מדות, או ביג' בריאה שכל²⁶. וקורים בעיר²⁷, ששם נסיי בעצם כנ"ל. וא"ת מה שייכות להם ולבני העיר, כיון שאינם במדרי²⁸, ע"ז מפרש, שבשכר — שכר טבעי ולא סגוליי²⁹ — שמספקים כו', שמכינים ומבררים ענינים הגשמים שיהיו הענינים בערך בני העיר³⁰, ה"ה נעשים אחיהם — ל' איחוי³¹ —, כי מתעלים בני

וז"ל בדרושי מג"א דרמ"צ ח"ב (שב, ב): * : מגלה נקראת בי"א עד ט"ו היינו גילוי שם הוי' כו' ובשם הוי' ד' אותיות נמצא ביום י"ד מאיר היו"ד אך בט"ו בכרכים המוקפים חומה ובשושן מאיר ג"כ קצש"י, עכ"ל".

(24) באגרות-קודש שם: "אבל כשאין י' בטלנין, ועפמשנת"ל הענין, וא"כ הרי יש לעבודתו אחיה בטו"ד טבע ואינו תושב קבוע דעיר אלקינו, ולכן זקוק לבן עיר שיקרא לפניו המגלה המשכת הנהגה נסיית בחיי נפשו".

(25) כלומר: גם כשישנה כבר מציאות המגילה (מציאות הנס) אצל בני הכפרים (בבוא הזמן דקריאת המגילה לבני הכפרים, מיום י"א ואילך) — הרי הקריאה בפועל ממש (פירסומי ניסא, דרגא נעלית יותר בהנס) אינה יכולה להיות ע"י בני הכפרים עצמם, כי אם ע"י בן עיר דוקא, שלהיותו נסי בעצם (עשרה בטלנין, הנהגה שלמעלה מהטבע) בכחו וביכולתו להמשיך אצל בני הכפרים שתהי' אצלם בעניניהם הנהגה נסית (אלא שגם אז אינם מגיעים למעלת בן עיר, כבהערה הבאה).

(26) כלומר: הפעולה דקריאת המגילה ע"י בן עיר להמשיך הנהגה נסית בבני הכפרים יכולה להיות בג' אופנים: בי"א בי"ב ובי"ג, בנוגע לג' המדריגות דמדו"מ, מדות ושכל; עשי' יצירה בריאה (אבל לא בי"ד, בנוגע לכח החכמה, שמעלתו לגבי שאר הכחות היא כמעלת האצילות לגבי בי"ע, ועאכו"כ לא בט"ו, בנוגע לעצם הרצון).

(27) כלומר: נוסף לכך שהקריאה היא ע"י בן עיר, ה"ה גם בעיר (שבני הכפרים באים לעיר, ולא באופן שבן העיר בא להכפרים).

(28) באגרות-קודש שם: "איך אפשר שבן עיר יקרא — וימשיך — בבני הכפרים, כי מה שייכות יש ביניהם, וכידוע ריחוק הערך שבין אצ"י ובי"ע, חכ' שבנפש ושאר כחות".

(29) ראה של"ה בית אחרון (יב, א-ב). — כלומר: השייכות של בני הכפרים לבני העיר בשכר שמספקים כו', אינו באופן של שכר סגולי (שהעבודה כשלעצמה אינה שייכת אליו), אלא שכר טבעי שהוא תוצאה ומסובב מהעבודה שהיא מענין השכר, כי, ע"י העבודה שמספקים כו', מתעלים בני הכפרים למדריגת בני העיר, כדלקמן בפנים.

(30) באגרות-קודש שם מוסיף (בחצו"ג): "וכמבואר המדרי' בזה: עבד כנעני, ע"ע, אמה העברי' — ס' המצות מצות יעוד**".

(31) "פי' אחותי הוא מלשון אחוי אלכסנדרית שבגמרא שהוא מלשון חיבור שמחבר שני דברים יחד להיות לאחדים כגוף אחד ממש" (לקו"ת ר"פ בהר).

זהו יותר מענין הביטל .. כ"ע .. אוכס הוא קדם עה"ע שהוא בבחי' ביטל מ"מ ה"ה מציאות דבר .. אבל לא ידע הרי אינו בבחי' מהות ידוע כלל .. זהו לא ידעתי נפשי דשרש הנשמה הוא מבחי' לא ידע כו', זהו שנסתפק ריב"ז אם עבודתו בעצם הנשמה הי' כדבעי למהוי'.

(* נדפס גם באוה"ת מג"א (הוצאת תש"נ) ע' קצ.

** (דמ"צ פג, ב ואילך): "יש ג' מדרגות בנפש האלקית, עבד כנעני ועבד עברי ואמה העברי', שיש נשמות הנמשכים מעולם העשי' הנק' עבד כנעני, ויש הנמשכים מעולם היצ"י ונק'

הכפרים למדרי' בני העיר, והוא דוקא ביום הכניסה³², שבאים למשפט, בירור נוסף³³, שיוכלו להתאחד עמם³⁴.

— עי' במ"מ להב"י — פ' — פ"י משנה ז'³⁵.

(32) באגרות-קודש שם (לאחרי שמבאר ש"הקריאה אפשר שתחול בי"א, שיושפע שתהי' עבודתו בנוגע להפ"מ עכ"פ למע' מהטו"ד, או בי"ב גם במדותיו וכו'"): "ותלוי בזה מתי חל יום הכניסה, שאז מתכנסין לעיירות למשפט, כי העלי' מבחי' בן כפר לבחי' בן עיר — אפילו לשעה — צ"ל ע"י משפט ובירור נוסף מקודם".

(33) כלומר: נוסף לזה ש"מספקים כו'", בירור ענינים הגשמיים שיהיו בערך בני העיר, ישנו בירור נוסף ביום הכניסה — שבאים למשפט. ואולי הכוונה ע"ד המבואר בדא"ח בענין בירור ראשון ובירור שני (ביטול היש וביטול במציאות) — ראה תו"א וישב כת, א"ב. ובכ"מ.

(34) באגרות-קודש שם מסיים: "ומסקנא דדינא (שם ב, א) אימתי — כל דין זה דכפרים — בזמן שהשנים כתיקונן כו'*, ויובן ע"ד המבואר בדרושי ר"ה בדא"ח בענין תק"ש ונטילת לולב בשבת בביהמ"ק ובגבולין, וזהו הואיל שמסתכלין בה — לענין אסור חמץ ג"כ, וגם אפשר שיכשלו באכילת חמץ בפסח, ובעבודה פשוטה לפי ערך כזו חייבו גם בני הכפרים לקרות בי"ד — להמשיכה בכל הצירוף קומה שלהם".

(35) באגרות-קודש שם — בהתחלת הענין: "ועי' ביאור כל משנה זו במגיד משרים להב"י פ' ויקהל". — ושם מבואר ע"פ סוד באופן אחר, שבני הכפרים "חשובים מבני העיר שבני הכפרים היו עוסקים במצות ה' יותר מבני הכרכים והעיירות, לפי שאין להם שום מלאכה כי אם בשעת הזרע והקציר בלבד, ושאר כל השנה היו פנויים לעסוק בתורה ובמצות. ואויר הכפרים הוא זך וברור ושמעתתא בעיא צלותא. ועוד, שלא יש להם חמדת מומן כמו שיש לבני כרכים. ועל כן היו פנויים לעסוק בתורה ובמצות ועל כן היו מספיקים שפע וברכה וחיים בכל העולמות. וז"ס המים והמוזן שהיו מספיקים לאחיהם כו'". ומבאר, שהקריאה בא' מג' הימים מורה על יחוד "השלשה שמות אהי"ה יהו"ה אדנ"י יחד"; וגם בנוגע לי"ד וט"ו, "סוד ימים שהלבנה מאירה בחודש", מבאר, ש"בי"ד היא במילואה והוא מעולה מיום ט"ו, כי אע"פ שביום ט"ו היא יותר מלאה, מכל מקום כיון שאז מגעת לתכלית המילוי ומאז והלאה גורע אורה, על כרחן יותר חשוב הוא יום ארבע עשר שהיא בתוקף אורה ויותר מאירה וזהר מאורה עולה והולכת כו'".

עבד עברי .. ויש הנמשכים מעולם הבריאה והם בחי' אמה העברי' .. עבד כנעני (ש)כל נפשו האלקית כמעט בגלות בנפש הבהמית זולת בחי' עשי' בפועל ממש .. עבד עברי שמבחי' יצירה היינו שמאיר בחי' מדות של הנפש אלקית בגילוי .. הגם שמ"מ לא נהפכו מדותיו .. והז' כמו העבד המביא כל הצטרכות בני הבית אכילה ושתיו מן השוק .. אבל הדברים שהוא מביא עדיין הם מגושמים מאד ואינן ראויים לאכילה כלל .. עד שיבשלם באש .. וזהו ע"י האמה .. אמה הוא בחי' מי שיש לו מוחין דגדלות בחי' בינה ליבא ובה הלב מבין כו'". ומסיים: "וכן בכללות העולמות כו'". (* ושם (ובפרש"י): "אימתי (הקילו חכמים על הכפרים) בזמן שהשנים כתיקונן (שהשנים מתעברות ע"פ ב"ד והחדשים המקדשין בב"ד שולחין שלוחיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן ועושין מועדים ע"פ שלוחין) וישראל שרויין על אדמתם (והשלוחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל). אבל בזמן הזה (שפסקו כל אלה וישראל נפרדו ולא יגיעו שלוחי ב"ד אצלם) הואיל ומסתכלין בה (הכל צופין) למקרא מגילה ואומרים יום י"ד באדר קרינן המגילה נשאר ל' יום, וט"ו של ניסן ועושין פסח) אין קורין אותה אלא בזמנה (אם תקדים קריאתה יעשו פסח לסוף שלשים יום של קריאה, ונמצאו אוכלין חמץ בימים אחרונים של פסח).